

บทที่ 1

บทนำ

การวิจัย เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์อดีต ปัจจุบันและโอกาส/ความหวังในอนาคตของการผลิตครูในประเทศไทย" มีความสำคัญและที่มาของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และประโยชน์ที่ได้รับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

"ครู" เป็นอาชีพหนึ่งในสังคมไทยที่ได้รับการยกย่องให้เป็น "พ่อพิมพ์/แม่พิมพ์ของชาติ" "พ่อ/แม่คนที่สอง" "ผู้ให้อาาคต" และให้เป็น "เรือจ้าง" ด้วยเช่นกัน การยกย่องให้เป็น "คุณครู" ในสังคมไทยเป็นความภูมิใจของคนเป็นครู แต่ศักดิ์ศรีและความภูมิใจของความเป็นครูลดลงและตกต่ำมาเป็นลำดับ ตั้งแต่วิทยาลัยครูเริ่มเปิดรับนักศึกษาครูภาคค่ำและเร่งรัดผลิตครูออกมาจำนวนมาก เมื่อประมาณเกือบ 40 ปี เป็นต้นมา โดยได้ผลิตทั้งกลางวัน กลางคืน ไม่เว้นเสาร์อาทิตย์ เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลสองประการคือ การขาดแคลนครูในท้องถิ่นชนบทประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือการที่นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 5 ไม่มีที่เรียน โครงการนี้ดำเนินการเรื่อยมาและสิ้นสุดโครงการเมื่อ พ.ศ. 2519 ผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวทำให้คนที่ไม่รู้จะเรียนอะไรดีจะไปเรียนครู เพราะมีโอกาสได้เรียนและได้งานมากกว่า จึงได้คนส่วนหนึ่งที่ไม่เก่ง รสนิยมไม่ดี ไม่รักอาชีพครูแต่ต้องมาเป็นครู

จากการวิเคราะห์นโยบายการผลิตครูระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ถึงฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 - 2549) จะเห็นว่า การผลิตครูในแต่ละระยะของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติมุ่งที่จะผลิตครูให้มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีปริมาณที่เหมาะสม โดยแทรกเจตคติต่อวิชาชีพและความรักในอาชีพครู แต่ระยะระยะมีจุดเน้นที่ต่างกัน ในระยะแรกแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึง 6 เน้นเรื่องปริมาณ ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) มีนโยบายกำหนดแผนการผลิตและการใช้ครู จัดสรรกำลังให้สอดคล้องกับแผนการผลิต สร้างแรงจูงใจให้คนเก่ง คนดีเข้าศึกษาในสาขาวิชาชีพครู กำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) และฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) มีนโยบายในการปฏิรูประบบการผลิต พัฒนาระบบการผลิตครู เลือกสรรคนเข้าเรียนวิชาชีพครู พัฒนาระบบการเรียนรู้อ เพิ่มปริมาณการผลิตครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลนให้เพียงพอกับความ ต้องการ เช่น สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น (รัชนี ศิลปบรรเลง, 2549)

ด้วยสภาพการขาดแคลนครู กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ริเริ่มโครงการการผลิตครูในสาขา จำเป็น โดยจัดทำโครงการครูทายาท ซึ่งเริ่มดำเนินการ (ระยะทดลอง) ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา

แห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) และดำเนินการเป็นโครงการปกติในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) เพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนครูเฉพาะพื้นที่หรือเฉพาะสาขาวิชา โดยใช้หลักการคัดเลือกคนเก่ง คนดีเข้าเรียนครู ประกอบด้วย โครงการครูทายาทระดับประถมศึกษา โครงการครูทายาทระดับมัธยมศึกษา โครงการครูทายาทชายแดนและถิ่นทุรกันดาร โครงการครูทายาทชายแดนภาคใต้ โครงการครูทายาทระดับอุดมศึกษา โครงการเพชรในตม โครงการแสวงหาช้างเผือก โครงการครูทายาทสายวิทยาศาสตร์ โครงการผลิตครูที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ และโครงการเร่งรัดผลิตและพัฒนาบัณฑิตระดับปริญญาตรีสาขาวิชาคณิตศาสตร์ของประเทศ (รพค.) อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการครูทายาทได้ยุติลงเนื่องจากรัฐไม่สามารถรับรองการมีงานทำและไม่สามารถหาอัตราบรรจุได้ ซึ่งครูสภาได้ผลักดันให้มีการฟื้นโครงการครูทายาท เพื่อเพิ่มปริมาณครูให้เพียงพอที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนระดับประเทศ (ดิเรก พรสีมา, 2552) ในโครงการใหม่นี้จะรับประกันการมีงานทำและให้นิสิตนักศึกษาได้เรียนตรงกับความต้องการของตน

นอกเหนือจากโครงการครูทายาทแล้ว ยังมีโครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการกำลังคนที่มีความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อรองรับกับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศประสบปัญหาการขาดแคลนครูวิทยาศาสตร์และครูคณิตศาสตร์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านจำนวนและอัตราส่วนที่เหมาะสม ได้ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในระยะยาว คณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.) ระดับอุดมศึกษา ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2536 ได้มีมติเห็นชอบให้สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ผลักดันโครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) ขึ้นเพื่อผลิตครูวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ที่มีความสามารถสูงสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา และให้มีสิ่งจูงใจนักเรียน นักศึกษา เข้าโครงการ เช่น การให้ทุนการศึกษา การได้บรรจุเข้าปฏิบัติงานทันทีที่สำเร็จการศึกษา และให้ได้รับเงินเดือนในอัตราพิเศษไปจากข้าราชการครูทั่วไป

แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายในการพัฒนาการผลิตครูให้มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีปริมาณที่เหมาะสมแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาวิชาชีพรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในพ.ศ. 2541 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ศึกษาวิชาชีพรู้ในยุควิกฤต (รุ่ง แก้วแดง, 2541) พบว่า กำลังคนทางการศึกษาของประเทศไทย มีอยู่ประมาณ 800,000 คน ในจำนวนนี้เป็นครูประมาณ 600,000 คน เป็นครูประถมศึกษาร้อยละ 70 แต่แต่ละปีจะมีครูเกษียณอายุประมาณ 4,000 - 5,000 คน มีอัตราบรรจุครูใหม่ปีละ 1,000 คน สถาบันผลิตครูมีทั้งหมด 114 แห่ง สามารถผลิตครูใหม่ได้ปีละกว่า 2 หมื่นคน

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลกใน พ.ศ. 2540 และการเร่งพัฒนาประสิทธิภาพของระบบราชการทำให้วิชาชีพครูซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ จึงได้รับผลกระทบจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การขยายการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี ตามมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 2) นโยบายของรัฐที่จะลดจำนวนข้าราชการ โดยให้บรรจุข้าราชการใหม่ได้เพียงร้อยละ 20 ของอัตราการเกษียณอายุราชการ และ 3) เงื่อนไขเงินกู้จากธนาคารพัฒนาเอเชีย ซึ่งกำหนดอัตราส่วนจำนวนครูประถมศึกษาต่อนักเรียนให้เป็น 1:25 ใน พ.ศ. 2545 ทำให้ต้องลดครูประถมศึกษาลง 70,000 คน และเพิ่มครูมัธยมศึกษาเป็น 20,000 - 50,000 คน ภายในปี พ.ศ. 2545 เนื่องจากการขยายการศึกษาพื้นฐานเป็น 12 ปี ใน พ.ศ. 2548 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (พ.ศ. 2548 - 2551) ประกอบด้วยยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูศรัทธาวิชาชีพครู 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพครู และ 3) ยุทธศาสตร์การผลิตครูแนวใหม่ โดยกำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ไว้ 2 ประการ คือ 1) ผลิตครูมืออาชีพที่มีความรู้ทางวิชาการ เชี่ยวชาญในวิชาชีพและมีอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพครูด้วยกระบวนการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างเข้ม และ 2) ผลิตครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลนและจำเป็นต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีแนวทางดำเนินงานให้บรรลุเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์การผลิตครูแนวใหม่ 4 รูปแบบ คือ 1) เป็นรูปแบบการผลิตครูที่สามารถสร้างครูที่มีความรู้ลึกซึ้งทางวิชาการ มีความเชี่ยวชาญในทางปฏิบัติและจิตวิญญาณความเป็นครู 2) เป็นรูปแบบที่สามารถจูงใจให้คนดีคนเก่งเข้ามาเรียนครู 3) เป็นรูปแบบที่สามารถควบคุมมาตรฐานได้ และ 4) สามารถตอบสนองความต้องการใช้ครูทั่วประเทศทั้งด้านสาขาวิชา จำนวน และเป้าหมาย (ภาวิฑฐ ทองโรจน์, 2548) นอกจากนี้ได้จัดให้มีโครงการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 5 ปี) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 โดยเรียกกันติดปากว่า “ครู 5 ปี” หรือ “ครูแนวใหม่” หรือ “ครูมืออาชีพ” เพื่อหวังจะปมเพาะนักศึกษาครูให้มีความเข้มข้นทางวิชาการและมีความเชี่ยวชาญวิชาชีพให้สมกับเป็นวิชาชีพชั้นสูง และฟื้นฟูศรัทธาวิชาชีพครูในสังคมไทยให้กลับคืนมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 หมวด 7 มีเจตนารมณ์ที่จะยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงและเป็นที่ยึดมั่นศรัทธาของสังคม โดยการปฏิรูปทั้งระบบครบกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การสร้างความเข้มแข็งในระบบกระบวนการผลิต ด้วยการสรรหาคนดี คนเก่งมาเรียนครู พัฒนามาตรฐานหลักสูตรการผลิตครู ส่งเสริมความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของสถาบันผลิตครู ให้มีระบบการพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาจะต้องมีความสามารถในการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา สามารถให้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24) ดังนั้นครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาในอนาคตจึงมีบทบาทและพันธกิจใหม่ ทั้งในด้านกระบวนการและเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์ และการพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและมีคุณภาพอย่างยั่งยืน แต่ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา อาชีพครูค่อนข้างตกต่ำ จากการเลือกอันดับเข้าเรียนมหาวิทยาลัยของนักศึกษาแต่ละปี พบว่ามีการเลือกเรียนครูเป็นลำดับท้ายสุด ไม่มีมาตรการจูงใจให้คนเก่ง คนดีและมีความประสงค์จะประกอบอาชีพครูเข้ามาศึกษาในความเป็นจริง ดังคำกล่าวของอดีตคณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ต้องยอมรับว่า คนเก่งๆ เขาเลือกเรียนคณะแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ หรือด้านนิเทศศาสตร์หมด ส่วนคนที่มีคะแนนต่ำและไม่ถึงเกณฑ์คณะดังกล่าวก็จะมาเลือกศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์เป็นคณะสุดท้าย (พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, 2549 อ้างถึงใน วิเศษ ชินวงศ์, 2552)

โลกในอนาคตจะเป็นยุคสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสมบูรณ์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและชีวิตมนุษย์อย่างมหาศาลและมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจรูปแบบใหม่จะเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ในทางสังคม สังคมใหม่จะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) คนที่มีคุณภาพในอนาคตต้องใฝ่รู้ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเรียนรู้เพื่อการพัฒนา สังคมที่ยั่งยืน (UNESCO, 1997) การศึกษายุคใหม่จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วนเพื่อให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาวิกฤตและเตรียมคน การปฏิรูปการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพและมีพลังสร้างสรรค์ การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศจำเป็นต้องมีครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ทุกประเทศจึงมีการปฏิรูปการสรรหาครู การเตรียมครู รวมทั้ง การบำรุงรักษาและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง (สกศ., 2546; Glatthorn, 1994 cited in Torsten Husen and T. Neville Postlethwaite: 5930 - 5935)

การผลิตครูของไทยที่ผ่านมามีตั้งแต่ในระยะแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 6 ที่เน้นการเร่งรัดการเพิ่มปริมาณครูในท้องถิ่นส่งผลกระทบต่อคุณภาพครู แม้ว่าแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติในระยะต่อมาที่เน้นการผลิตครูคุณภาพ สร้างแรงจูงใจให้คนเก่ง คนดีเข้าศึกษาในสาขาวิชาชีพครู และเพิ่มปริมาณการผลิตครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลนให้เพียงพอกับความ ต้องการ แต่จะเห็นได้ว่า ยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม สถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตครูไม่มีเอกภาพด้านนโยบาย แผนงาน และมาตรฐานการผลิต เนื่องจากมีหลายสถาบันที่ผลิตครู การผลิตครูไม่สนองตอบความต้องการของการปฏิรูปการศึกษา หลักสูตรของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์มีปัญหามากมาย

เช่น เนื้อหาไม่เข้มข้นพอ โดยเฉพาะวิชาทางคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา รวมทั้งกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพไม่ได้ส่งเสริมให้เตรียมคนเพื่อไปประกอบวิชาชีพครูได้อย่างมืออาชีพ ขาดเทคนิควิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546) นอกจากนั้นคนส่วนมากยังเห็นว่าอาชีพครูเป็นงานหนักและได้รับค่าตอบแทนต่ำ จากปัญหาต่างๆ คนรุ่นใหม่จึงไม่มีความปรารถนาเป็นครู สังคมไม่เชื่อมั่นศรัทธาวิชาชีพครู ยังผลให้วิชาชีพครูตกต่ำ คนที่เข้าสู่วิชาชีพครูส่วนใหญ่กลายเป็นครูโดยบังเอิญมากกว่าเป็นครูโดยตั้งใจ ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่ผู้สอบได้ที่หนึ่งของแต่ละจังหวัดจะได้รับการคัดเลือกให้รับทุนเรียนครู

ด้วยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการผลิตครูจากในอดีตที่ส่งผลกระทบต่ออย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงพัฒนาการการผลิตครูในอดีตจวบจนปัจจุบัน พัฒนาการของหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แนวปฏิบัติที่ดี (Good practice) การเปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบของการผลิตครูในหลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 5 ปี เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคต จึงได้จัดให้มีโครงการวิจัยนี้ขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน
- 1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี
- 1.2.4 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตครูในอนาคต

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตของเวลา ระยะเวลาในอดีต คือ ระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2551 (ตั้งแต่ระยะของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งมีนโยบายกำหนดแผนการผลิตและการใช้ครู และกำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู) ระยะเวลาในปัจจุบัน คือ ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2553 (ตั้งแต่เริ่มการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 ถึงเวลาที่เริ่มต้นโครงการวิจัย) และระยะเวลาในอนาคต คือ ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - 2573 (เป็นอนาคตในระยะกลาง ซึ่งมีโอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนในการคาดการณ์อนาคตต่ำกว่าอนาคตในระยะยาว)

1.3.2 ขอบเขตของการผลิตครู ครอบคลุมการผลิตครูใหม่สำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน ประเภทสามัญศึกษาและประเภทอาชีวศึกษา ตลอดจนการผลิตครูใหม่ในโครงการพิเศษ ได้แก่ โครงการครูทายาท โครงการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) และโครงการผลิตครูพันธุ์ใหม่

1.3.3 ขอบเขตของหลักสูตร ครอบคลุมหลักสูตรการเตรียมครูก่อนประจำการในหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี และปริญญาตรี 5 ปี

1.3.4 การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาอดีต ปัจจุบันและอนาคตของการผลิตครู ในประเด็นต่อไปนี้

1) พัฒนาการของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน

2) ปัจจัยเบื้องต้นของการผลิตครู ในเรื่องนโยบาย ปรัชญา โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหา อาจารย์และนิสิตนักศึกษา

3) กระบวนการผลิตครูที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Good practice) ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดประสบการณ์วิชาชีพ ปัญหา และอุปสรรคของการผลิตครู

4) ผลผลิตของการผลิตครู ในเรื่องผู้สำเร็จการศึกษา ความรู้ ทักษะ สมรรถนะ ความเป็นครูมืออาชีพ (ความสามารถในด้านการสอน เนื้อหาวิชา วิธีการสอน พฤติกรรมการสอน การถ่ายทอดความรู้และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฯลฯ) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต

5) ผลกระทบของการผลิตครู ในด้านแนวนโยบายการผลิตครูและพัฒนาวิชาชีพครู ในภาพรวม

6) ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานในอนาคต

7) มุ่งเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักสูตรปริญญาตรี ระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี ทั้งในระดับพื้นที่และสถาบันการศึกษา

8) มุ่งเน้นโครงการปกติและโครงการพิเศษ อันได้แก่ โครงการคุรุทายาท โครงการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สควค.) และโครงการครูพันธุ์ใหม่

1.3.5 ขอบเขตด้านวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร การวิจัยกรณีศึกษา และการวิจัยอนาคต เพื่อมุ่งเน้นการศึกษาอดีต ปัจจุบันและอนาคตของการผลิตครู ประกอบด้วยการวิจัย 3 ระยะ แต่ละระยะมีวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน

การวิจัยในระยะแรกเป็นการศึกษากระบวนการผลิตครูในอดีต โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารเป็นหลัก และใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการผลิตครู คัดเลือกด้วยการกำหนดคุณสมบัติร่วมกับเทคนิคการอ้างอิงแบบลูกโซ่ เพื่อประมวลสาระสรุปเกี่ยวกับกระบวนการผลิตครูในอดีตและปัจจุบันที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ

การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาผลการดำเนินงาน แนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครู และผลการเปรียบเทียบการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปีกับหลักสูตร 5 ปี

การวิจัยในระยะที่สอง เป็นการวิจัยเอกสาร การสำรวจ และการวิจัยกรณีศึกษา เพื่อประมวลสาระสรุปเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในการผลิตครูไทยในอดีตและปัจจุบัน แนวปฏิบัติที่ดีของการผลิตครูไทยและต่างประเทศและการเปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี ประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยดังนี้

- 1) การวิจัยเอกสารและการวิจัยกรณีศึกษาที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ
- 2) การวิจัยสำรวจข้อมูลจากสถาบันการผลิตครู จากเอกสาร การสัมภาษณ์และสอบถามจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตครู
- 3) การวิเคราะห์เปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี

การวิจัยระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคต

การวิจัยในระยะที่สามเป็นการวิจัยอนาคต เพื่อศึกษาผลกระทบของปัญหาการผลิตครูในอดีตและปัจจุบันที่จะส่งผลกระทบต่ออนาคตการผลิตครู และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตของประเทศไทย ประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยดังนี้

- 1) กำหนดขอบเขตของเวลาในอนาคต
- 2) การวิเคราะห์ผลกระทบจากปัญหาการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน
- 3) การฉายภาพอนาคตที่พึงประสงค์ในการผลิตครู พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 4) การจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จัดทำขึ้น
- 5) การจัดประชุมคณะกรรมการตรวจสอบทางวิชาการเพื่อพิจารณาร่างรายงานวิจัยและแนวทางการผลิตครูในอนาคต

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.4.1 การศึกษาวิเคราะห์ในอดีต ปัจจุบันและอนาคตการผลิตครู หมายถึง ขอบเขตของเวลาที่ศึกษา 3 ระยะเวลาคือ ระยะเวลาในอดีต คือ ระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2551 ซึ่งเป็นระยะของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มีนโยบายกำหนดแผนการผลิตและการใช้ครู และกำหนด

เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู) ระยะเวลาในปัจจุบัน คือ ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2553 เป็นระยะตั้งแต่เริ่มการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 ถึงเวลาที่เริ่มต้นโครงการวิจัย และระยะเวลาในอนาคต คือ ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - 2573 ซึ่งเป็นอนาคตในระยะกลาง ซึ่งมีโอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนในการคาดการณ์อนาคตต่ำกว่าอนาคตในระยะยาว

1.4.2 การศึกษากระบวนการผลิตครู หมายถึง การผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบ ระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี ประเภทสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.5.1 ผลการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการการผลิตครูของไทย และแนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตครูสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานระดับนโยบายในการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การผลิตครูใหม่ของประเทศไทย และเป็นแนวทางสำหรับสถาบันผลิตครูในการกำหนดนโยบายการผลิตครูให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

1.5.2 ผลการเปรียบเทียบด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบในการผลิตครูระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์เพื่อให้มีคุณภาพสูงมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

1.5.3 ผลการฉายภาพอนาคตการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายในการผลิตครูที่พึงประสงค์ เพื่อให้การผลิตครูของไทยมีคุณภาพ เพื่อการผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศไทยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น